

УЧНІВСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ ЛІДЕРІВ

Про актуальність дослідження свідчать певні зміни, які відбулися в нашій країні за роки незалежності, що торкнулися і суті соціального замовлення суспільства сучасній українській школі. Воно полягає у вихованні особистості, яка володіє не тільки певною сумою знань, умінь та навичок, але й має здатність активно включитись у демократичні процеси, що відбуваються в нашій країні. Відомо, що у шкільному віці діти вчать-ся приймати самостійні рішення, відповідати за свій вибір, бути здатними до виявлення критичності і самокритичності. Саме в школі вони готуються до свідомої активної участі в суспільному житті держави, до самостійної адаптації в умовах швидких змін суспільного життя. Вирішення цього завдання можливе шляхом ефективного розвитку учнівського самоврядування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, на які ми спираємося, показує, що головним завданням учнівського самоврядування є формування і розвиток соціально активної, гуманістично спрямованої особистості з глибоко усвідомленою громадянською позицією. Велику увагу організації та розвитку учнівського самоврядування приділяли видатні педагоги Я. Корчак, А.Н. Лутошкін, Л.І. Новикова, С.Т. Шацький та ін.

Метою роботи є виявлення особливостей та створення умов ефективного виховання учнівських лідерів. Для досягнення мети були поставлено завдання створення і впровадження моделі учнівського самоврядування.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що у самоврядуванні важливу роль відіграють офіційні лідери – особи, які вповноважені колективом для керівництва тієї чи іншою сферою діяльності. Це – президенти, голови, старости, командири і т. ін. Від того, хто ці вповноваженні, залежить зрілість і дієвість самоврядування.

Розглядаючи учнівське самоврядування як один із видів самоврядування народу, А. С. Макаренко вважав його дієвим засобом підготовки підростаючого покоління до життя, праці, активної участі в загальнодержавних суспільних справах, виділяючи при цьому інститут командирів, зведені загони, чергування, систему внутрішньокolleктивних залежностей тощо [1]. Ще Н. К. Крупська в статті “РКСМ і бойскаутизм” зазначила: “Тільки активно втручаючись у живе життя, молодь зможе виробити в собі... організаційні навички” [2, с.26]. В умовах життя школи такою активною діяльністю повинно стати самоврядування. У статті “Шкільне самоврядування і організація праці” вона наголошує: “Одною із найважливіших функцій шкільного самоврядування повинно бути розвиток у дітей організаційних навичок” [3, с.56].

Дослідники шкільної молоді та стану загальної середньої освіти в США, Англії, Франції, Німеччині, країнах СНД та Україні акцентують на зростанні уваги до лідерства школярів. Так, у США за традицією, про яку зазначила ще Н. К. Крупська, все ширше і наполегливіше діє самоврядування за моделлю державного управління (обираються шкільні президенти, кабінет міністрів, суд, поліція і т. ін.). Лідерів-школярів, які потрапили до органів самоврядування, навчають у тимчасових лідерських класах, міжкласних та міжшкільних об'єднаннях. Інтенсивну роботу з підготовки лідерів-школярів ведуть, наприклад, англійські елітні школи-інтернати. Виховання в позанавчальній роботі проводиться за різновіковими “шкільними домами”. Значна роль у підготовці й вихованні лідерів-школярів належить організаціям “Молоді фермери Америки”, бойскаутським асоціаціям, дитя-

чим організаціям та об'єднанням України.

Цінність учнівського самоврядування сьогодні вбачається в тому, що учні глибоко і всебічно проникають у сутність своїх прав та обов'язків. Учнівське самоврядування надає багато можливостей для формування ініціативної, здатної приймати нестандартні рішення особистості, розвитку творчого потенціалу учнів, навчає самостійності і відповідальності, створює широке поле для самовизначення, саморозвитку і самореалізації особистості. Саме це дає можливість відвернути учнів від асоціальних форм поведінки, допомагає їм розвинути соціальну активність, виховувати почуття власної гідності, виявляти себе в конкретній справі, привчає до здатності брати на себе моральну відповідальність перед суспільством за себе, за інших, за справу.

Шкільне самоврядування повинно стати визначальним фактором педагогічної доцільності організації життя шкільного колективу, соціальної активності учнів, формування в них почуття гідності, можливостей виявляти себе в соціально значущих справах.

На підставі нових особистісно орієнтованих технологій нами було створено шкільне самоврядування відповідно до Конституції України, Законів про загальну середню освіту, Конвенції ООН про права дитини та інших документів й адаптоване до шкільних традицій. Через створення системи учнівського самоврядування – Шкільної Учнівської Республіки (ШУР) - на засадах демократії й гуманістичних відносин, ми створили умови для гуманних відносин суб'єктів виховання, самовизначення, самоствердження й самореалізації особистості учня, його вільного розвитку цих здібностей, формування в нього потреби інтелектуального, духовного, культурного розвитку, здатного до самостійного творчого мислення, виховання поваги до суверенітету особистості учня [6].

Згідно з Конституцією ШУР, яку розробили і прийняли учні школи, вона розподілялася на законодавчу (Парламент школи), виконавчу (Кабінет міністрів школи) та судову (Рада справедливих) владу. На початку третьої декади вересня в школі відбулася учнівська конференція, на якій обирався Парламент школи і Рада справедливих. Членами парламенту були депутати від співдружності класів, клубів та об'єднань за інтересами. Рада справедливих була судовою владою у школі, метою якої було забезпечення демократизації навчально-виховного процесу в школі, захист прав учнів, формування особистості, що усвідомлює свої права й обов'язки.

Щорічно, згідно з Конституцією, ШУР та учні школи шляхом таємного голосування на загальношкільних виборах обирали свого Президента на один рік, який був головою учнівського колективу школи.

Відповідно до Закону “Про вибори” Парламент школи створював виборчу комісію у складі 7-9 учнів. Виборча комісія обирала голову, заступника та секретаря. Обов'язком виборчої комісії було: організація передвиборної кампанії; складання списків виборців; проведення виборів; оголошення результатів виборів. Кожний кандидат випускав рекламний плакат, готував свою самопрезентацію і Програму, яка передбачала організацію та проведення заходів із захисту прав учнів, організації дозвілля, участі учнів у суспільно-корисних справах та заходи, що сприяли підвищенню якості навчання учнів школи.

Під час передвиборчої агітації кандидати у Президенти зі своєю групою підтримки організували зустрічі з виборцями, дискусії з опонентами, концерти та масові заходи на свою підтримку. Завершальним

етапом передвиборчої кампанії була прес-конференція, яку готувала виборча комісія. У ході цього заходу кандидати відповідали на запитання, аргументовано відстоювали свою точку зору, виявляли толерантність до інших думок.

Обраний Президент школи представляв ШУР у районі, місті, брав участь у роботі педагогічних рад, координував роботу Парламенту школи, формувал Кабінет Міністрів школи. Це вимагало від Президента прояву таких особистісних якостей, як-от: впевненість у собі, потреба в досягненні, урівноваженість, емоційно-позитивне самопочуття, наявність вольових якостей, вплив на інших, оригінальне, творче мислення, комунікативні й організаторські здібності, вміння приймати правильне рішення в непередбачених ситуаціях, готовність брати на себе відповідальність, знання, вміння та навички організаторської роботи.

Кабінет Міністрів школи – виконавчий орган учнівського самоврядування. До його складу входили Прем'єр-міністр, віце-прем'єр-міністр та міністри. Міністерства були сформовані з метою організації та впровадження в життя всіх напрямків виховної роботи.

Міністерство освіти і науки сприяло вдосконаленню навчальної діяльності учнів, проведенню предметних олімпіад, конференцій, інтелектуальних змагань, організації роботи Малої Академії Наук, бібліотечної ради, літературної вітальні, де проводилися зустрічі з одеськими письменниками, акторами міських театрів, працівниками бібліотек, клубу інтелектуальних ігор "Геліос", який раз на місяць проводив інтелектуальні змагання старшокласників, а наприкінці навчального року Фестиваль інтелектуалів, клуб "ДІМ" - друзів іноземної мови, в якому організовувалися конкурси перекладачів, найкращих авторів та читців іноземних мов, конкурси інсценованої народної казки, вечори англійської та французької літератури, листування з українськими діаспорами з англомовних країн, конкурс країнознавців. Організував тематичні дні: День Знань, Всесвітній день бібліотек, Всесвітній день музеїв, День Наума – покровителя освіти та науки в Україні, День Української писемності, День слов'янської писемності, а також конкурси авторів, ораторів, творчих робіт, творів, читців, турніри-вікторини, зустрічі з випускниками школи, круглі столи з правових та екологічних питань, День Дублера, Свято "Шануймо найкращих", Свято улюбленої книги, виставку книжкових новинок та експозицію "З історії школи".

Міністерство здоров'я та спорту організувало спортивні змагання з різних видів спорту, разом з учителями і батьками створювало секції баскетболу, тенісу, шахово-шашковий гурток, гурток аеробіки, бойових мистецтв, краєзнавчо-туристичний. Проводило Шкільні Малі Олімпійські ігри, Козацькі розваги, зустрічі з видатними спортсменами міста, конкурси "Сильніше, вище, даліше", майбутніх захисників Вітчизни, Веселі старти, Старти надій, для малят свято Мойдодира і Мандрівку до країни Чистюлек. Здійснювало профілактичну роботу щодо запобігання шкідливих звичок, пропаганди здорового способу життя. Проводило Дні Здоров'я, ігри на місцевості, конкурси юних туристів, марш - кидок Стежиною здоров'я, круглі столи з фахівцями (психологи, лікарі, працівники правоохоронних органів та реабілітаційних центрів), акції проти куріння і наркотиків "Спасибі – ні!", "Молодь проти наркотиків", "Молодь обирає здоров'я", "Увага – СНІД", "Скажи життю – так!", стали учасниками програми з формування навичок здорового способу життя "Діалог" тощо.

Міністерство інформації забезпечувало інформаційні потреби школи, висвітлювало події країни, міста та загальношкільного життя. Організувало роботу шкільного радіо, яке постійно інформувало про шкільні новини, підсумки змагань, конкурсів, випускало тематичні та святкові радіопрограми. Шкільний прес-центр постійно організовував випуски стіннівок, листівок, тематичних газет, шкільну газету та висвітлювання шкільного життя на сторінках міської преси. Проводилися конкурси серед юних журналістів, кореспондентів, а також на краший плакат, класний куточок; зустрічі з працівниками засобів масової інформації та телебачення. На День святого Валентина на паперовій стіні кожний учень мав можливість залишити своє освідчення у прозі, віршах або малюнках і стати переможцем у конкурсі "Найкраще освідчення".

Міністерство суспільно-корисних справ організувало допомогу молодшим класам, самотнім людям похилого віку, ветеранам та дітям-сиротам. Допомогало шкільному учнівському об'єднанню "Веселкове коло", Клубу молодших школярів "Лад", організувало чергування по школі, самостійно контролювало відвідування учнями школи, дотримання ними "Єдиних вимог до учнів школи", забезпечувало трудову діяльність учнів, а саме: збір макулатури та металобрухту, акції шкільної чистоти та затишку, "Квіти – школі", конкурси на найкращий шкільний кабінет, захист майбутньої професії, відвідування заводу хлібобулочних виробів, Одеської кіностудії, брало участь у Днях відкритих дверей вищих навчальних закладів міста. Ремонтна бригада старшокласників сприяла збереженню шкільного майна. Були організовані акції милосердя "Дім без самотності", "Ветеран живе поруч", "Пошта ветеранам", благодійні концерти та лотереї, різдвяний марафон "Подаруй радість другу", День людини похилого віку, День захисту дітей, родинні свята, конкурси вмільців та декоративно-прикладного мистецтва. Учні школи брали участь у програми "Діти дітям", "Посміхнісь і стане світліше", "Подарунок другу".

Міністерство культури та відпочинку сприяло духовному й естетичному розвитку учнів, вивченню народних звичаїв, традицій, спонукало до розкриття творчих здібностей і талантів учнів. Брало участь у роботі гуртків вокального, танцювального, театрального, художнього напрямку. Організувало дозвілля учнів, а саме: Клуб вихідного дня, в якому в кожній суботі учні та батьки відвідували шкільні клуби та гуртки, а також театри, музеї і виставки міста. Проводилося екскурсії по місту та містам країни. Створили шкільну експозицію "Світ через культуру", кімнату етнографії та фольклору, організували виставку одеських художників. У клубі цікавих зустрічей частими гостями були представники культурологічних суспільних рухів, діячі культури та мистецтва. Улюбленими для учнів школи стали свята: День міста, День народження школи, День Культури, День святого Валентина, Українські вечорниці, конкурси талантів, колядок та щедрівок, Міс та Містер Школи, КВК (в яких грають команди старшокласників, учителів та батьків), Новорічні і Різдвяні свята, КТС «Добрий вечір, щедрі вечір», концерти самодіяльності та пародій «Парад зірок», День гумору і сміху, національні вечори, вогниці, вечори відпочинку та дискотеки, фестивалі пісень, карнавали.

Організовуючи різноманітні колективні творчі справи, ми в такий спосіб створювали розвивальне і стимулювальне середовище, з гуманними відносинами, яке включало в себе родину дитини, класний та шкільний колектив і громадські організації та установи, в якому старшокласники набували вміння і навичок організаційної роботи, комунікації, самостійності, відповідальності, творчого розвитку своїх здібностей, прагнення до самореалізації.

Ціннісному ставленню до знань, особистісному самовдосконаленню, стимулюванню учнів до активності, ініціативи та творчості допомагала система рейтингу "Шанс-банк". Банк мав свою назву: ШАНС – шкільне активне надбання і справи. Як кожна держава, ШУР мала свою грошову одиницю – ШАНС.

Кожний учень мав свій власний рахунок, на який нараховувалися ШАНС за участь і перемогу у предметних олімпіадах, конкурсах МАН, шкільних змаганнях, творчих справах, суспільно-корисній праці. З учнів знімали з рахунку ШАНС за порушення Статусу школи, Єдиних вимог до учнів школи, Конституції ШУР. Наприкінці кожного семестру представники банку підраховували загальні суми ШАНСів на рахунках учнів, в який ще додавався рейтинг навчання. Учні, які мали найбільшу суму на рахунку, отримували премії, подарунки та можливість придбати на шкільному аукціоні корисні речі. Отже, впровадження рейтингової системи оцінювання діяльності учнів сприяло саморозвивальній діяльності учнів, формуванню їх адекватної самооцінки, активізувало потенційні можливості зростання особистості кожного учня, враховувало особистісні досягнення та рівні самореалізації учня в різних сферах його діяльності.

Як бачимо, учнівське самоврядування стало суб'єктом виховного процесу. Участь у діяльності Шкільної Учнівської Республіки надала учням можливість бути організаторами і лідерами, глибше проникатися відповідальністю за стан шкільних справ і за особистісний вклад у них, брати на себе відповідальність за справу колективу, сприяло їх громадянському становленню, духовному зростанню, прояву самостійності старшокласників, посиленої реальної участі в житті суспільства, задоволення потреб у спілкуванні, самоствердженню в суспільно значущій діяльності. У такий спосіб діяльність старшокласників у Шкільній Учнівській Республіці, забезпечувала цілеспрямований розвиток лідерських якостей, спонукала до розвитку мотивації лідерства, де створювались умови для формування таких ознак лідерства таких, як-от: від-

повідальність, упевненість у собі, самостійності, прагнення до самоствердження і самореалізації, творчого мислення, вольових якостей, комунікативних та організаторських здібностей.

У спеціалізованій загальноосвітній I–III ступеню школі № 50 з поглибленим вивченням іноземних мов міста Одеси, серед учнів 9–11 класів нами проводилась тестова методика “Здібність до лідерства”, (за Р.С. Немовим). Методика розроблена для оцінки здібностей до лідерства.

На основі даної тестової методики, яка проводилася до і після створення Шкільної Учнівської Республіки, ми можемо зробити висновок, що до створення ШУР лише 16,5% старшокласників прагнули до лідерства – 30% після; 23% - відомих, не мали певних лідерських якостей і лише 10% після; 60,5% - мали середній прояв якостей лідера і 70% після. Більшість учнів стали вважати себе відповідальними, цілеспрямованими, а також обирали колегіальний стиль керівництва. Виходячи зі ствердження, що лідерські якості можна і треба розвивати (А. С. Макаренко, Л. М. Фридман, Л. І. Уманський, І. С. Кон, А. Н. Лутошкін та ін.), старшокласники мають великий потенціал, який слід цілеспрямовано розвивати.

Перспектива подальших розвідок у даному напрямку полягає, на нашу думку, в розробці методики чи технології виховної роботи, яка має на меті цілеспрямоване оволодіння знаннями, уміннями і навичками організації учнівського самоврядування в навчально-виховному закладі, що забезпечує комплексний виховний вплив на учнів шляхом залучення їх до усвідомленої та систематичної участі у вирішенні важливих питань життя класу та школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Макаренко А. С. Методика організації виховного процесу. Вибрані твори: в 7-и т. – Т.5. - К.: Рад. Школа. 1954. – С. 9-109.
2. Крупская Н. К. РКМ і бойскаутизм // Пед. соч.: в 10 т. – М.: Просвещение, 1959. – Т. 5 – С. 26
3. Крупская Н. К. Школьное самоуправление и организация труда // Пед. соч.: в 10 т. – М.: Просвещение, 1959. – т.3. – с.56

4. Новикова Л. И. Самоуправления в школьном коллективе / Знание. – М.: 1988. – 79 с.
5. Чешенко О. І. Лідер ХХІ століття // Наша школа. Наук. – метод. журнал. – 2002. – № 1. – С. 33-34.
6. Ягоднікова В. В. Шкільна Учнівська Республіка – крок до демократичного суспільства // Наша школа. – 2003. – № 2. – С. 13-21.

Подано до редакції 2.06.05

РЕЗЮМЕ

Стаття посвящена проблемі виховання школьних лідерів через ученицьке самоуправління. Кратко проаналізована психолого-педагогічна

література по даній темі і представлена авторська модель ученицького самоуправління – Школьна Ученицька Республіка.

SUMMARY

The article presents the method of bringing-up school-leaders' via pupil's self-management. The author analyzes psychological and pedagogical literature on the

subject and demonstrates the original model of pupil's management – School Pupils' Republic.